

САДРЖАЈ

1. ИЗБОР ЗАНИМАЊА – СЛОЖЕНА И ВАЖНА ОДЛУКА.....	3
1.1. О чему треба водити рачуна при избору занимања.....	6
1.2. Потражи помоћ.....	7
1.3. Избор занимања - промишљења одлука или сплет околности.....	9
2. УПОЗНАЈТЕ СЕБЕ	10
2.1. Провјери своје способности да би правилно одлучио.....	11
2.2. Интересовања и склоности (ставови).....	14
3. ИНФОРМИШИТЕ СЕ.....	18
3.1. Извори професионалног информисања.....	18
3.2. Упознајте свијет рада и занимања.....	21
3.3. Како поступити у процесу доношења одлуке?.....	23
4. КУДА ИДЕ ЉУДСКИ РАД?.....	25
4.1. Савремени правци каријере.....	31
5. ТРЖИШТЕ РАДА.....	32
5.1. Неки показатељи са тржишта рада.....	34

Драги ученици!

Кроз садржај ове брошуре желимо да вас упознамо са значајем избора занимања, али и свим оним што вас у догледно вријеме очекује. Ваша одлука о упису у средњу школу, односно факултет је можда преломни тренутак у вашем животу. Пред вама је пут многих искушења, мањих и већих успјеха који су дио наше свакодневнице. Зато на овај начин желимо да вам помогнемо да што успјешније пређете и ову препреку и да сами одлучите о свом будућем занимању.

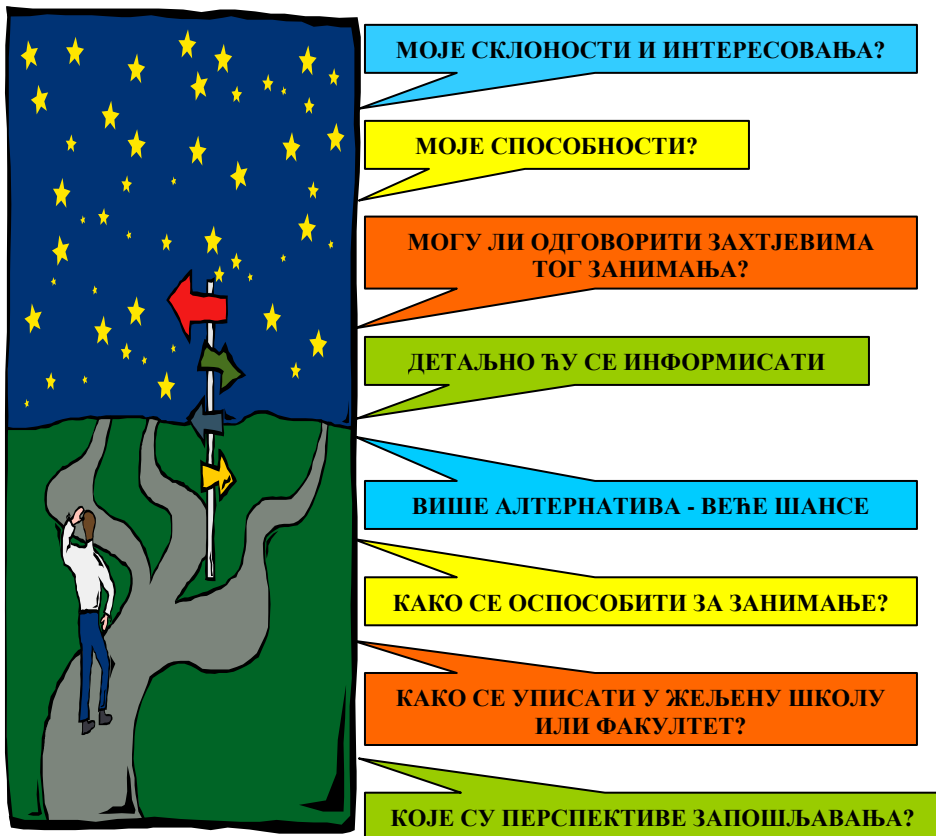
Ово говорим и као директор Завода за запошљавање Републике Српске, установе која је један од кључних актера тржишта рада, али и као отац дјецe која су као и ви кренула ка свом циљу.

Надам се циљу који води успјеху јер је то коначно жеља сваког човјека и родитеља.

Срећно!

Милорад Јанковић

МНОШТВО ЗАНИМАЊА – КОЈЕ ЈЕ ЗА МЕНЕ?

1. ИЗБОР ЗАНИМАЊА – СЛОЖЕНА И ВАЖНА ОДЛУКА

Доношење одлуке о избору занимања сигурно је једна од најважнијих одлука које појединац доноси у свом животу. Неријетко због тога кажемо да је избор занимања животна одлука појединца. Без могућности да одговоримо на сва ваша питања, овим путем желимо да вам укажемо на његову важност као и да информацијама понуђеним у тексту који слиједи, смањимо ваше дилеме и олакшамо вам доношење одлуке. Одлука мора бити само ваша без обзира колико је тешко одлучити. Анализа и збир понуђених информација сигурно ће вам помоћи у томе. Треbate знати које су ваше способности и интересовања и у чему имате изгледа да највише успијете. **Једно је сигурно, сваки човек има способности за више послова.**

Захтјеви рада у данашњим условима су специфични и веома промјењиви што од вас тражи стално прилагођавање и усавршавање. Желимо да вам укажемо и на то да ћете, вјероватно, у току вашег радног вијека бити у прилици да о сличним стварима више пута одлучујете. Такође ви ћете требати да се прилагођавате захтјевима рада, и што је веома важно, перманентно образујете и стално проширујете ваша сазнања и развијате нове вјештине.

Завод за запошљавање је институција која се поред осталих активности бави и професионалном оријентацијом. То је дјелатност која треба да пружи помоћ младима у избору даљег образовања и занимања, али и да им пружи помоћ ако се у току радног вијека одлуче на промјену занимања.

Професионална оријентација обухвата више различитих области и то: професионално информисање, савјетовање и

селекцију. Професионално информисање и савјетовање је усмјерено углавном према вама ученицима, док је селекција усмјерена према кандидатима који траже запослење или се упућују на одређени вид дообуке и припреме за процес рада.

Помоћ при избору занимања искористите зато да добијене информације ускладите са својим жељама, интересовањима и способностима. Али не заборавите и шансе које ћете са одабраним занимањем имати на тржишту рада.

Како видимо, избор правилног професионалног пута је изузетно сложен и одговоран задатак сваког појединца. У жељи да вам помогнемо у доношењу најбоље одлуке припремили смо основне смјернице како да дођете до правих одговора као и одређене показатеље о тренутном стању на тржишту рада.

Надамо се да ћете уз помоћ оних чија је обавеза да вам је пружи, а узимајући у обзир све информације које вам се нуде, правилно одлучити.

Човјек у животу треба да се бави оним што га занима и привлачи јер ће то прије или послје постати сфера његових интересовања, па макар то био и само хоби.

Никада нисте жељели да се бавите бројевима, не волите да много комуницирате са другима, волите сами да истражујете и пратите одређене појаве, више сте окренути истраживању него комуницирању са људима, неке су од области за које само ви знате да ли им припадате и да ли би се могли пронаћи у њима. Ако нисте жељели да се бавите бројевима, или их

једноставно не волите зашто би се определијели за занимања благајника или рачуновође. Вјероватно се нећете определијелити за то.

Желимо да знате да је важна одлука пред вама и зато о свему треба да размислите. До коначне одлуке долази се корак по корак.

1.1. О чему треба водити рачуна при избору занимања

Скоро да је крај школске године и ви сте дубоко у размишљањима коју ћете средњу школу, односно факултет или вишу школу уписати. Своја размишљања усмјерите у правцу тако да свако питање и сваку дилему анализирате посебно, а о томе можете разговарати и са другима или потражити стручну помоћ.

- Шта је то чиме желим да се бавим, шта ме привлачи и шта желим остварити?
- Колико знам о пословима којима желим да се бавим, односно о занимању за које се опредјељујем?
- Послови се обављају у различитим околностима и зато је потребно знати какви те радни услови чекају у одабраном занимању. Да ли си размишљао о томе?
- Који су захтјеви наставних планова и програма које требаш савладати да би стекао жељено занимање?
- Који су услови и како се уписати у жељену школу (факултет)?

- Да ли се твоје особине, интересовања и способности uklapaју у постављене циљеве?
- Какве су ти могућности запошљавања и како пронаћи посао?

1.2. Потражи помоћ

Питања је заиста много, а листа ипак није коначна и стално се намећу нове дилеме. Пожељно је да свако питање посебно анализирасте, а онда потражите помоћ да би што успјешније ријешили све дилеме. Сада је потребно усмјерити се на правилно информисање, односно из којих извора и како се информисати.

За добијање праве слике о ономе што ћете изабрати потребно је да користите више извора информација. Такође је логично да о овоме разговарате са себи блиским људима, прије свега са родитељима, пријатељима и познаницима. Можда ће вам нека од њихових искустава, било да су добра или лоша помоћи. Боље учити се на грешкама других и не понављати исте. Немојте се устручавати да изнесете своје дилеме, да покажете шта вас мучи и да чујете њихово мишљење о свом “проблему”.

Да би се правилно информисали морате знати шта и кога треба да питате, да ли вам недостају информације о захтјевима занимања, условима школовања, информације о одређеним подручјима рада или могућностима запошљавања и да ли довољно познајете себе да би правилно одлучили. Иначе о изворима професионалног информисања биће више говора касније, а изнесени приједлози су само почетне фазе да би се правилно оријентисали.

Специјализована литература из ове области може вам открити многа подручја која до сада нисте знали или за исте нисте били посебно заинтересовани. Овим питањима баве се многе невладине организације као и друге специјализоване организације, а занимљиве информације о томе како изабрати занимање и како се правилно информисати наћи ћете и на њиховим веб сајтовима.

Како се приближава крај школске године сигурно свакодневно разговарате и са својим друговима шта ће ко да упише и за шта ће се определијелити у животу. Можда њихово размишљање помогне и вама. О истим питањима разговарајте и са разредним старјешином или другим наставницима. Они који вам сигурно у овој области могу највише помоћи су школски педагози и психолози, и зато се не устручавајте него затражите њихову помоћ. Они ће вас усмјерити како да правилно сагледате своја интересовања и ускладите их са другим захтјевима и могућностима.

1.3. Избор занимања - промишљења одлука или сплет околности

Ако узмемо у обзир чињеницу да човјек једну трећину свог живота проведе обављајући професионалну дјелатност не чуди зашто се избору занимања поклања толика пажња и зашто то треба да буде промишљена одлука.

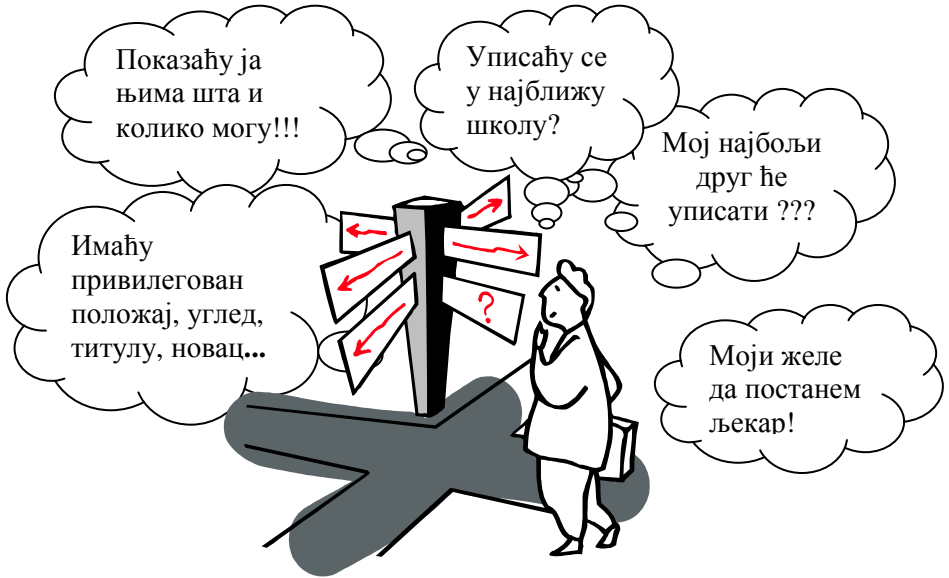
Ученици праве низ грешака не водећи довољно рачуна о озбиљности одлуке избора будућег позива. Најчешће грешке које праве огледају се у следећем:

- бирају занимања која ће им донијети добру зараду, а немају основне предиспозиције за успјех у тој области,
- опредјељују се за дуго школовање иако знају да немају довољно воље и упорности,
- честе грешке јављају се и због традиционалне подјеле на “добра” и “лоша” занимања иако не може бити добрих и лоших занимања, него само добрих и лоших одлука,
- уписују се у одређену школу само зато што је у тој школи (факултету) било слободног мјеста или зато што је то урадио неко од њихових блиских другова.

Сигурни смо да такве грешке нећете себи дозволити. Многи од вас се са овом дилемом сусрећу први пут, а ваш даљи професионални развој ће зависити од садашње одлуке, односно у многоме ће бити предидијељен садашњим усмјерењем. **Циљеви које себи постављате у избору будућег занимања требају бити реални како би сте их успјешно реализовали.**

Ако сте о ономе што смо говорили у претходном поглављу темељито размишљали онда ваша одлука никако не може бити случајна, непромишљена или резултат сплета околности, **избор занимања треба да буде промишљена одлука.**

2. УПОЗНАЈТЕ СЕБЕ

Предуслов за постизање успјеха у животу и професионалној каријери су сигурно ваше способности и мотивисаност за одређене послове и задатке. Управо способности, особине личности и мотивисаност су само неке од карактеристика по којима се људи међусобно разликују, а зато се разликују и њихови интереси за одређене професије. Успјех у послу и вјештина којом ћете обављати неке послове зависе од тога да ли сте правилно процијенили своје способности. Свако има различите способности и различите могућности да успије и сигурно сваки човјек посједује способност за обављање више послова.

2.1. Провјери своје способности да би правилно одлучио

Човјек се рађа са одређеним способностима, и оне се зависно од активности појединца развијају у већој или мањој мјери. Васпитање и утицај околине имају значаја за развој способности. Обављање различитих послова у свијету рада (у занимањима) тражи различите способности, а као најважније издвојићемо сензорне, психо моторне и интелектулане (менталне способности).

Сензорне способности су везане за рад чулних органа као што су оштрина вида, способност разликовања боја, осјетљивост на свјетлост, оштрина слуха и сл. Постоје нека занимања која траже изнадпросјечне сензорне способности за разлику од оних које се сматрају нормалним у свакодневним условима живота и рада. Оштрина вида, слуха, осјетљивост за боје су посебно важни и често истакнути као посебни захтјеви појединих занимања. Психо моторне способности се такође појављују као предуслов за успјешно обављање већег броја занимања и то оних која за успјешно обављање траже спретност прстију, спретност руку, мирноћу руку и друге захтјеве.

Ковач треба тјелесну снагу и издржљивост, мишићну осјетљивост. Сликара не треба снагу, али мора добро разликовати боје, а хирург мора имати мирну руку. Нека занимања захтјевају добру способност расуђивања, друга лакоћу изражавања као што су водитељи и репортери...

Добро процјените какве особине тражи занимање које вас привлачи и искрено процјените имате ли такве **особине**.

Интелектуалне способности су битан предуслов за обављање свих послова и активности. У оквиру интелектуалних способности разликујемо опште и посебне интелектуалне способности. Опште интелектуалне способности се дефинишу као способност сналажења у новим и непознатим ситуацијама док су посебне усмјерене на одређене уже области. Неки људи са више, а неки са мање напора рјешавају одређене ситуације зависно од степена интелектуалних способности. Највећи број занимања захтјева просјечни степен интелектуалних способности док веома сложени послови у одређеним секторима рада захтјевају надпросјечне интелектуалне способности, што значи да свака област рада има посебне захтјеве када су у питању способности човјека.

Што су способности више усклађене са захтјевима рада, човјек лакше и брже усваја потребне радне вјештине и брже напредује у каријери.

Пожељно је да темељито анализирате способности и будете веома објективни у просуђивању властитих способности, а то сигурно није лак задатак. Разговарајте са својим ближим, сазнајте како вас они виде јер ћете тада можда бити објективнији у односу на ваше просуђивање. Ако сте у великим дилемама затражите стручну помоћ школског педагога и психолога.

Ево једног примјера да анализирате себе.
Размислите о сљедећим питањима и дајте писмени одговор на свако од њих.

- Какав сам?

- У чему се разликујем од других људи?

- Које добре особине ми приписују други људи?

- Шта радо започињем?

- Шта не волим да радим?

- У чему сам добар?

- Какве особине немам?

2.2. Интересовања и склоности (ставови)

Претпоставка је да ће човјек изабрати занимање за које показује интерес. Такође је логично да човјек нема само један него више интереса односно више области које га занимају, неко има интерес за природне, а неко за друштвене науке, једни за књижевност, а други за технику. Интензитет интересовања је различит за различите области и он ће у великој мјери усмјерити ваше опредјељење за неко занимање.

Треба знати да су интереси подложни промјенама и што је човјек старији они су стабилнији. Потребно је интересе ускладити са способностима јер неслагање између ове двије важне области може отежати професионални развој. Не би било пожељно прецјенити своје способности без обзира колико су јаки интереси за поједине области, јер човјек ће успјети сразмјерно својим способностима.

Бавећи се стручном анализом односа између занимања и способности, односно склоности, савремена наука издваја шест типова личности, односно карактеристика.

То су:

Типови личности	Занимања
1. истраживачки	биологија,математика, новинарство
2. умјетнички.....	умјетност,музика, писање
3. друштвени.....	социјални рад, клиничка психологија
4. предузетнички.....	књиговодство, финансије,пословно управљање
5. конвенционални.....	књиговодство, финансије,пословно управљање
6. реални.....	шумарство, пољопривреда

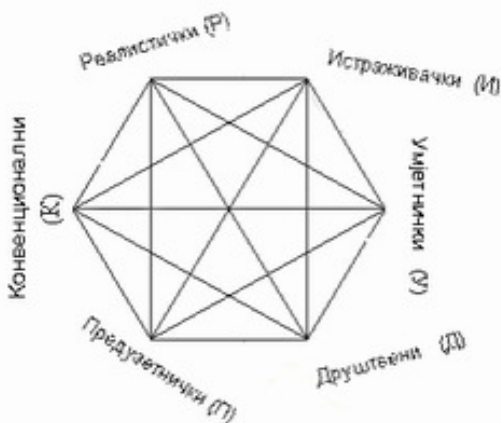
Истраживачки тип више захтијева размишљање, организовање и разумијевање него осјећаје и емоције.

Умјетнички укључује самоизражавање и емоционалне активности.

Друштвени тип захтијева више интерперсоналних, а мање интелектуалних или физичких активности.

Предузетнички преферира вербалне активности како би се утицало на друге у циљу постизања моћи и статуса.

Конвенционални укључује активности које су регулисане правилима, а **реални** укључује физичке активности које захтијевају спретност, снагу и кондицију.

Истраживања показују да се најбољи резултати постижу тамо гдје друштвене особе раде на друштвеним пословима, гдје конвенционални (они који се држе уобичајених правила) људи раде на конвенционалним пословима итд. Особа која са реалношћу ради на пословима који изискују овакав вид приступа је у много повољнијој ситуацији него ако ради на истраживачком послу. Кључне тачке овог модела су: 1) да постоје стварне разлике (особености) личности међу појединцима, 2) да постоје различити типови послова, 3) да би људи у радном окружењу, које се подудара њиховом типу личности требали бити задовољнији и мање склони самовољном напуштању посла од оних код којих су ова два појма у раскораку.

Истраживање је показало да у напријед приказаном дијаграму што су два поља или оријентације у шестоуглу ближе постављени то су подударнији. Сусједни типови су слични, док су дијагонални потпуно супротни.¹

Иако је ово стручно становиште, надамо се да ће вам ови типови личности бар на кратко скренути пажњу, како би кроз

¹ Robins ST: Битни елементи организационог понашања, МАТЕ, Загреб 1995.

њихову анализу можда пронашли себе у неком од њих и тако свој избор занимања усмјерили према послу, са којим је тај тип личности у потпуном складу.

Важно је да размислите и о томе шта су за вас вриједности које желите остварити. Да ли је за вас вриједно само добро плаћено занимање или су други циљеви које човјек остварује бавећи се другим послом вриједнији. Ваши ставови према одређеним областима (који могу бити позитивни или негативни) ће битно опредијелити ваш интерес, односно утицати на циљ који желите постићи. Размислите шта у вашој хијерархији вриједности има предност, пружање помоћи другима или остварење других интереса, узбудљива каријера и сталне промјене или пак миран професионални рад.

Интереси за одређено подручје и ваши ставови и вриједности су унутрашњи покретачки фактор који ће вам омогућити постизање жељеног циља и успјешан професионални развој и зато га немојте занемарити.

На крају овог поглавља желимо сумирати да су особине личности, вјештине, навике и интереси које појединци желе остварити значајни фактори у избору занимања сваког човјека. Без обзира чему тежили ваш професионални успјех ће знатно зависити од тога колико сте успјели ускладити ваше жеље и интересе са једне и могућности за остваривање истих са друге стране. Размислите о свему, потражите помоћ и других јер ради се о вашем будућем занимању.

Свако је занимање добро ако се имају посебне склоности и амбиције за њега, ако се обавља с љубављу и ако се постане успјешан у њему.

3. ИНФОРМИШИТЕ СЕ

Избор професије, како смо рекли, је важна и озбиљна одлука, тако да ваше информисање о свијету занимања мора бити детаљно и објективно. Никада немојте користити један извор информисања јер последице вашег погрешног избора некада нису мале и безначајне.

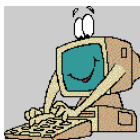
Гдје се можете информисати?

Упутићемо вас, прије свега, на ваше родитеље, наставнике, пријатеље, програм школе, али и брошуре о занимању за које сте заинтересовани. Дакле, има више извора који вам могу помоћи да боље упознате неко занимање.

3.1. Извори професионалног информисања

- Људи око вас (родитељи, пријатељи, познаници...);

- Средства јавног информисања (телевизија, радио, новине...);

- Савремени дигитални медији – интернет;

- Специјализовани штампани материјали (књиге о занимањима, брошуре, пописи занимања...);

- Специјализовани фото и видео материјали (филмови, дијафилмови, фотографије, дискете...);
- Посјета предузећима и установама.

Родитељи, рођаци, познаници свакако вам могу пружити одређене информације о неким занимањима. Родитељи су, коначно, ти који се највише труде да ваш избор буде одговарајући. Ипак, треба имати у виду да у већини случајева преовладавају лична мишљења, тако да информације из овог извора некада треба узети уз извјестан опрез и употпунити их из још неких извора који су вам на располагању.

Наставници и професори свакако вам могу дати прецизне информације о неким занимањима. У суштини они познају занимања у којима предмети које они предају долазе до изражаја.

Штампа (дневни и недељни листови, разни часописи...) пружа разне информације о занимањима, често се те информације уљепшавају да би привукле пажњу читалаца па се дешава да се на крају удаље од стварности. И ове информације треба допунити из још неких извора.

Електронски медији (радио и телевизија) кроз контакт – емисије, упознају слушаоце и гледаоце са свијетом рада. Такве емисије воде се уживо и пружају могућност да путем телефона добијете директан одговор на ваше питање.

Телевизија има могућност да ријечима и сликом саопшти информације. Информације о занимањима и свијету рада емитују се у разним емисијама, а нарочито у школском програму. Ако сте у могућности обавезно пратите ове емисије, јер су оне добар извор сазнања;

Савремени дигитални медији – интернет пружа све обухватнији преглед информација о различитим занимањима. Некада на интернету можете наћи информације које су обухватиле опис и садржај занимања из више различитих извора.

Брошуре и књиге са описима занимања, монографије о појединим занимањима, леци, плакати, постери и сл. представљају један од најпоузданијих извора информација, нарочито ако су добро илустровани цртежима и фотографијама занимања и појединих радних операција. Међутим, проблем је што овакви штампани материјали нису доступни свим ученицима јер мало установа располаже са овим материјалима.

Намјенски снимљени материјал о занимањима: дијафилмови, фотографије и фото – изложбени материјали, фото албуми о занимањима, ТВ – емисије и видео – филмови, представљају изванредан извор поузданих и цјеловитих информација о свијету занимања.

Посјета предузећима - Сугеришемо вам да би било корисно да посјетите предузећа и тако упознате послодавце, њихове потребе и сазнате шта то они цијене при запошљавању.

Дакле, има више извора из којих можемо упознати свијет занимања. Свака информација не мора бити права и зато се никада немојте ослонити само на један извор. Питајте, тражите, будите упорни, али сазнајте оно што вас интересује.

Имајте у виду да нека од додатних знања и вјештина стекнете још док се школујете, нпр. научите више страних језика, положите возачки испит и сл. Немојте се устручавати и разговарајте са људима, јер ће вам та вјештина “отворити многа врата” и веома често помоћи у животу. Неко ће вас тако упамтити и сутра вам можда понудити посао као младој и перспективној особи.

Водите рачуна да све информације “сажмете” и одбаците вишак за који сматрате да је нечије лично мишљење, одушевљење или разочарење.

3.2. Упознајте свијет рада и занимања

У овом поглављу ћемо вас упознати и са свијетом рада. Познавати свијет рада значи упознати различита занимања, њихове главне карактеристике, захтјеве, услове и перспективе запослења.

Често смо у прилици да схватимо да је наше знање о појединим занимањима површно и непотпуно. Свијет рада је опсежан и подложен сталним промјенама. Постоји на хиљаде разноврсних послова које људи обављају, а који се опет свакодневно мијењају под утицајем научног и технолошког развоја. Неки послови полако “одумиру”, а други настају. Дакле, свијет рада се мијења из дана у дан. Са свијетом рада упознајемо се већ у дјетињству. Од родитеља, наставника, познаника постепено смо учили и стицали знања о различитим занимањима, а у новије вријеме интернет је постао медиј за пласирање таквих информација.

Међутим, немогуће је упознати сва занимања. Зато вам предлажемо да се усмјерите само на она занимања која вас највише интересују.

Навешћемо вам само неке карактеристике на које треба обратити пажњу при одабиру посла.

Опис послова

За већину људи најважнији је садржај радних активности које ће обављати у неком занимању. Зато је потребно проучити опис типичних послова везаних за занимања која истражујете. Укључује ли занимање претежно рад са стварима, људима, подацима или идејама?

Какви су типични радни задаци?

Јесу ли задани или слободни?

Пружају ли довољно могућности да у њима исказете своје склоности ?

Услови рада

Радне активности обављају се у различитим физичким, социјалним и организационим околностима. Неки раде у затвореном, неки на отвореном простору, неки су у току обављања посла изложени изузетно високим температурама (ливци), вјетру, влази, плинovima, буци мотора. Неки службеници током рада сједе, поштари нпр. ходају, трговачки путници путују, морнари су одвојени од породице. Једни раде сами, други у тиму. Дакле треба добро проучити радне услове код занимања која вас интересују и оцјенити да ли су вам прихватљиви или нису.

Потребно образовање

За нека занимања потребно је трогодишње или четворогодишње средњошколско образовање у одређеној струци, а за нека завршен факултет па и постдипломски студиј.

Уз то, многа занимања траже и константно усавршавање током читавог радног вијека. Уколико се ради о дужем школовању искрено процијените своје могућности: имате ли потребне способности и мотивацију (жељу и вољу) за дуже учење? Свакако да је један од услова и материјална могућност за предвиђено школовање. Међутим, ако овај услов немате немојте одустајати. То је прилика да на основу својих резултата тражите стипендију за ваше школовање или да се одлучите за школовање уз рад. Уколико се определијелите за школовање уз рад већ сте испољили и предузетничке склоности за које можда нисте ни знали да их посједујете.

Битна ствар прије доношења одлуке је постављање циља. Коначно, свака активност има неког смисла само ако је усмјерена ка одређеном циљу. Некоме је циљ да досегне до највишег нивоа у науци, неко замишља себе као стручњака са факултетом, неко као техничара или доброг мајстора. Свима вама је непосредни циљ да упишете средњу школу односно факултет, али се од тога дугорочни циљеви разликују. Зато је важно да себи поставите и дугорочне циљеве, јер ћете тиме одредити и смјер и ниво до кога желите стићи на свом професионалном путу.

3.3. Како поступити у процесу доношења одлуке?

Када се стекне основни преглед о свијету рада и занимања и када се размисли о ближим и даљим циљевима, тек тада можете приступити процесу доношења одлуке о свом избору занимања.

Циљ да се упишеш у средњу школу може се постићи и тако да сачекаш вријеме за пријављивање на конкурсе у јуну и предаш документа у некој од школа. То је најлакши али сигурно најризичнији начин.

У таквом избору случајност ће одиграти значајну улогу, а она некада не даје повољан исход. Зато најприје зацртајте себи план како ћете се кретати кроз процес одлучивања.

СУГЕРИШЕМО ВАМ:

Први корак - СКЛОНОСТИ И ИНТЕРЕСОВАЊА

Други корак - СПОСОБНОСТИ

Трећи корак - ЗАХТЈЕВИ ЗАНИМАЊА

Четврти корак - АЛТЕРНАТИВНА ЗАНИМАЊА

Пети корак - ДЕТАЉНО ИНФОРМИСАЊЕ

**Шести корак - ПЕРСПЕКТИВА
ИЗАБРАНИХ ЗАНИМАЊА**

**Седми корак - МОГУЋНОСТИ
СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА**

Осми корак - КОНКУРИСАЊЕ (УПИС)

4. КУДА ИДЕ ЉУДСКИ РАД?

Вријеме у којем живимо је вријеме промјена. Промјене су толико интензивне да се укупно људско знање удвостручи сваке 2 – 3 године. Информације које “New York Times” објави за недељу дана, просјечан човјек у 16. вијеку није могао да скупи за читав живот.

На брзину промјена посебно утичу информационе и комуникационе технологије, као и отварање националних граница за кретање новца, роба и људи. Свијет постаје глобално село. То заоштрава конкуренцију у привреди, па су организације принуђене да стално траже нове могућности јефтиније и квалитетније производње и прилагођавају укусу изборљивих потрошача.

Свијет рада у таквом окружењу обиљежава:

- Економија без граница – глобализација
- Флексибилна (прилагодљива) организација
- Самооптимизација и самоконтрола
- Предузетништво на сваком радном мјесту
- Аутоматизација, информатизација, сеоба индустрије у земље трећег свијета
- Интензиван развој услуга (здравство, образовање, финансије, култура, забава...)

Шта то значи за вашу професионалну будућност?

То првенствено значи да више нема једног посла и једног занимања за читав живот. Биће вам потребна способност и сремност да стално учите и прилагођавате се промјенама. Прво је битно да стекнете опште образовање и шира знања, која вам омогућавају надоградњу специјалних знања и вјештина. Професионално усмјеравање у савременом свијету

није више оријентисано на уску специјализацију у занимањима, него на стручне области и дјелатности. Како будете мијењали послове, тако ћете стално допуњавати своја знања и развијати нове способности. Зато је важно да препознате дјелатност која је у складу са вашим способностима и интересовањима, а онда у тој дјелатности да се развијате и усмјеравате.

Економија без граница и глобализација захтијева интензивну комуникацију и повезивање људи који послују са различитих крајева свијета. Ако је свијет глобално село, треба да се оспособимо да живимо, радимо и комуницирамо у том глобалном селу. Себе треба да видимо у свијету рада као грађанин свијета, а не своје улице, села или града у којем живимо. Мрежа (Network) данас представља чаробну ријеч као знак опстанка појединаца, организација и народа. Повезивање и сарадња је данас основа сваког успјеха.

За то нам требају добре информатичке и комуникационе вјештине, као и знања страних језика, првенствено енглеског.

Основа информатичког знања и знање енглеског језика представљају данас основу писмености и способности комуницирања у свијету бизниса. Све мање занимања може да се обавља без компјутера. Компјутери су преузели и убрзали велики дио административних и рачунарских послова, па се администрација у класичном смислу полако губи. Умјесто администрације тражи се способност препознавања и задовољавања потреба грађана у свим областима живота. Све већи број фирми послује изван граница своје земље. Зато је

нужно знање страних језика, познавање културе и обичаја других земаља, разумијевање различитости и толеранција.

Флексибилност организација значи способност да се понуда производа и услуга брзо мијења и прилагођава укусу потрошача. То захтијева стално креирање нових производа и услуга, иновирање и побољшавање постојећих и комбиновање тако да се стварају нове могућности. **Од запослених се тражи све више креативности, оригиналности и идеја.** У свијету рада све више има мјеста за оне који имају смисла да стварају и реализују нове идеје, креирају, дизајнирају и буду оригинални у свакој области и дјелатности. То је шанса за креативце, дизајнере, конструкторе, иноваторе и све оне који траже сопствене путеве и другачија рјешења.

Знање ће бити основна полуга пословног и професионалног успјеха. Стара народна изрека “Знање је имање” добиће своју праву снагу у времену које долази. Потреба за знањем и учењем развиће област образовања одраслих. Неће бити довољно формално школско образовање, па ће се развијати читав мрежа образовних организација које ће креирати програме неформалног образовања и повезивати носиоце и кориснике знања. Учићемо током цијелог радног вијека, па и живота. Дипломе ће бити брзо обезвријеђене ако не будемо стално допуњавали своја знања.

У свијету рада ће опстати они који буду изузетни, који су способни да створе нешто ново и који могу брзо да уче и прилагођавају се. **Колико год је важно за коју школу се определијелите, толико је важно да у оном што радите будете бољи од других.** Свијет у којем живимо је свијет жестоке конкуренције и само најбољи опстају. Траже се способни и одговорни, којим не требају шефови да их контролишу и који могу да сами управљају радним процесима.

Сигурно је вријеме да поставимо и питање у којим областима се очекују веће перспективе?

Футуролози, који проучавају будућност, најављују у овом вијеку битно другачију слику свијета рада од оне која је била у времену ваших родитеља.

Развој аутоматизације и компјутеризације у свим областима људског рада условљава смањење физичког и уопште тешког рада. Наш главни посао ће бити управљање “интелигентним” машинама. Пословима ће се управљати на даљину помоћу компјутера. Символ привредне развијености више није фабрички димњак, него компјутер.

Радићемо код куће, на путовању, у хотелима. “Покретна канцеларија” је обиљежје савременог свијета. Као посљедица таквог развоја јавља се вишак времена. Поставља се захјтев за осмишљавање кориштења слободног времена. **Општи раст стандарда и вишак слободног времена отварају потребу и простор за развој читавог спектра услуга из области**

културе, умјетности, забаве, спорта... Туризам и даље остаје веома актуелан и шири се не само према егзотичним и необичним крајевима, него и тамо гдје може нешто да се научи, побољша здравље, добро забави...

Очување здравља и продужење човјековог живота постаје све значајније. **То ће отворити велики простор за развој здравствених услуга.** Интензивно ће се развијати фармакологија, њега старијих и изнемоглих, за које породица више нема времена или могућности, као и други облици здравствених услуга. Здравствене услуге ће се усмјеравати према личним услугама и посебним циљним групама.

Због великог броја становника на планети Земљи и развоја индустрија које користе природне ресурсе, природа и њено очување постају брига не само друштва, него и привреде и на том подручју се развијају многе активности. То ће утицати на развој дјелатности које се базирају на очувању и кориштењу природних ресурса, као што су питка вода, здрава храна, чисти ваздух... **Пољопривреда, планински, бањски и морски туризам, истраживање и експлоатација вода везују се за потребе будућег живота и развоја.** Поред занимања која су везана за производњу здраве хране, јавља се развој занимања везаних за истраживање и контролу квалитета у овој области.

Развој човјека и живота на земљи постаје све више предмет интересовања науке и струке. Траже се нова рјешења и нове комбинације, па развој генетике и микробиологије отвара велики простор за оне који теже врхунским научним достигнућима.

Повећање животног стандарда прати повећана потреба за свим услугама, а посебно услугама везаним за личну хигијену

и изглед. **Занимања као што су фризери, масери, козметичари, педикири и сл. биће и даље у врху тражње.**

Динамична привредна размјена у свијету захтијеваће и убудуће висок степен финансијских трансакција. Финансијске услуге ће се и даље интензивно развијати у међународним размјерама. **Банкарство и берзанско пословање, финансијски инжињеринг и други облици финансијских услуга** усмјерених према посебним корисницима биће све актуелнији и у тој области ће се развијати многа нова занимања.

Предузетништво и предузимљивост је важно обиљежје савременог свијета рада. Предузетништво је покретач привредног развоја и мотор сваког бизниса. Оно производи пословне идеје и користи шансе. **Мали бизнис је велика шанса за све оне који имају предузетнички инстинкт и идеје.** Послови везани за управљање бизнисом као што су менаџмент, маркетинг, финансијки менаџмент, односи с јавношћу и сл. и даље ће бити цијењени и тражени.

Коначно, сва кретања у свијету рада упућују нас на то да ће се убудуће тражити:

- Флексибилност и спремност на стално учење
- Генералисти умјесто специјалиста
- Креативне способности
- Индивидуална одговорност и тимска способност
- Предузетништво и предузимљивост
- Комуникационе вјештине
- Информатичка писменост
- Знање страних језика.

4.1. Савремени правци каријере

Каријера је професионални пут неког појединца од уласка у свијет рада до пензионисања. Можда је прије одлуке о избору занимања важно нешто знати и о савременим путевима каријере.

У свијету промјена и динамике каријера није више као некад континуирани професионални ток у којем непредујете у хијерархији предузећа или читав радни вијек радите један посао. Путеве каријере у савременом свијету карактеришу прекиди, скокови, промјене. Само наше способности и наша знања могу да нас одрже у таквој динамици.

Правац своје каријере трасирамо већ приликом одлуке о упису у неку школу. Што раније одредите свој професионални циљ, веће су шансе да га и остварите. Одређивање професионалног циља у данашње вријеме не може да обухвати конкретан посао и конкретно занимање, као ни позицију на којој желите да се нађете за одређено вријеме.

Питања која себи постављате треба да буду довољно конкретна да каналишу ваше активности и довољно општа да вам остављају простор за промјене и прилагођавање условима окружења.

5. ТРЖИШТЕ РАДА

Често сте чули израз “тржиште рада”.

Шта то уствари значи?

Тржиште рада је нераздвојни елемент тржишне привреде, као и тржиште робе и капитала. Међутим, оно иако нераздвојни елемент тржишне привреде је специфично и има посебне карактеристике. По тржишним принципима рад је роба, а тржиште рада представља размјену рада између заинтересованих учесника, односно на тржишту рада се сусрећу понуда и потражња радне снаге (рада).

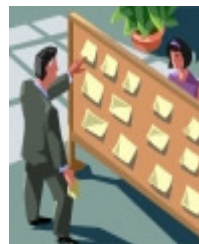
Дакле, на једној страни имамо понуђаче слободних радних мјеста – послодавце, а на другој потенцијалне кандидате за запошљавање. Рад је људска вриједност и не може се одвојити од човјека као комплексног бића што тражи да тржиште рада буде регулисано, организовано тржиште. Оно мора имати слободу, али и друштвену регулативу.

Завод за запошљавање је један од кључних актера тржишта рада и његова основна улога је успостављање равнотеже између понуде и потражње рада.

Међутим, када се одредјелите за одређено занимање и када у догледно вријеме стекнете своје звање, на тржишту рада сусрешћете се са новим изазовима.

Тржиште ће вас гурнути у борбу за радно мјесто, а конкуренција мотивисати да покажете своје квалитете јер ћете се само тако доказати као неко ко зна и умије. Наравно, ни тај пут није лак јер се стварност мора реално сагледати. Ипак, не треба одустати од жеље да се бориш за оно у чему можеш највише дати.

Коначно, ваше опредјелење за школу или факултет, а тиме и за занимање, односно посао од кога ћете живјети, на којем ћете градити свој друштвени статус, углед и каријеру – све то зависи од реалне процјене властитих могућности, способности, интереса, жеља ... При томе, такође треба знати да је школовање, односно образовање једно веома значајно животно опредјелење. Од тога колико се озбиљно схвати касније, кад отпочнете радни вијек, имаћете мање проблема да се изборите за адекватан статус и углед у професији.

Ако само имамо у виду брзу промјену обима људског знања и промјене у сфери рада долазимо до једноставне чињенице да је **човјек у свом радном вијеку приморан барем 6 – 8 пута да допуњава, дограђује своје првобитно стечено знање за неко занимање, а некада да мијења чак и занимање.** Треба се ослободити илузије да се школовањем и стеченим знањем кроз образовање једном заувјек стиче знање за посао који је одабран.

Савремени свијет рада познаје чињеницу и почива на опредјелењу цјеложивотног учења, јер се само на тај начин остаје успјешан у послу – занимању које је неко одабрао.

5.1. Неки показатељи са тржишта рада

Према статистичким подацима у укупном броју становника Републике Српске младих је око 22,68%. Основно-школским образовањем обухваћено је око 114.000 ученика, а системом средњег образовања (у 94 објекта) обухваћено је око 52.000 средњошколаца. Системом вишег и високог образовања обухваћено је 21.500 студената.

Посљедњих година уочљиво је да се на евиденцију Завода за запошљавање Републике Српске пријављује највише свршених средњошколаца, затим младих са образовањем испод средњошколског, те младих са вишим и високим образовањем.

С друге стране, међу укупно запосленим посредством Завода половину чине млади. Задњих година се уочава тренд пораста у запошљавању младих у односу на друге старосне групе, што утиче и на повећање броја младих у укупном броју запослених.

У циљу сагледавања одређених кретања на тржишту рада истаћи ћемо преглед најбројнијих занимања на евиденцији незапослених лица:

1. III степен (КВ) - продавачи, бравари, аутомеханичари, конобари, возачи теретних возила;
2. IV степен (ССС) - економски техничари, машински техничари, матуранти гимназије, административни техничари медицинске сестре;
3. VI степен (ВШС) - економисти, правници, машински инжињери, инжињери организације рада, наставници предшколског васпитања;
4. VII степен (ВСС) - дипломирани економисти, дипломирани правници, дипломирани инжињери пољопривреде, дипломирани машински инжињери, дипломирани инжињери хемије и сл.

Анализирајући постојеће стање на евиденцији Завода може се констатовати да постоје мале међурегионалне разлике заступљености појединих занимања у оквиру наведених степена образовања. У оквиру нижих степена образовања разлике су условљене бројем и распоредом средњих стручних и општеобразовних школа као и потребама привреде за лицима која се образују на том нивоу. Заступљеност лица са ВШС и ВСС условљена је неким другим разлозима као што су број високошколских установа, њихов распоред, доступност овог вида образовања за младе и сл.

Наспрам тога треба, ради објективности процјене избора будућег занимања, имати у виду и којих то занимања **у оквиру појединих степена образовања недостаје или их има веома мало евидентираних као незапослених.**

Тако су један (или ниједан) до два евидентирана незапослена лица у сљедећим степенима стручне спреме:

1. III степен (КВ) – управљач процесним уређајима, гумар – произвођач пнеуматике, стакларски гравер, хидроизолатер;
2. IV степен (ССС) – сточарско-ветеринарски техничар, техничар електронске оптике, цвјећарски техничар, фармацеутски технолог, козметичар технолог;
3. VI степен (ВШС) – инжињер петрохемије, инжињер ПТТ организације и експлоатације, инжињер архитекта, инжињер геотехнике;
4. VII степен (ВСС) – дипломирани фармацеут, дипломирани архитекта, дипломирани графички инжињери итд.

Наравно, треба бити опрезан и не упасти у замку опредјеливања за неко од ових занимања само због тога што нема незапослених лица у тим занимањима, иако је пожељно изабрати занимање у коме ћеш се брзо запослити.

Већ смо истакли да се свијет рада мијења из дана у дан, па самим тим и потребе за одређеним занимањима подлијежу промјенама, тако да наведене податке о стању незапослености у поједним занимањима треба објективно сагледати и процјенити. Примјера ради дипл. правници и дипл. економисти су најбројнији на евиденцији незапослених али се и најбрже запошљавају.

Будуће тржиште рада преферира покретљиву радну снагу, односно флексибилност у одабиру посла и усмјереност према подручјима која требају одређене струке и занимања. Међутим, не можемо запоставити ни потребу веће повезаности тржишта рада и образовног система, што ће постати императив времена које је пред нама. Зато настојте се припремити за цјеложивотно образовање и свакодневно стицање нових знања и вјештина у изабраном занимању.

Свако сутра доноси нешто ново и зато сами одаберите пут свога успјеха.

Надамо се да ће вам садржај овога материјала помоћи у томе, што нам је и био циљ.